

135 661 ... 75

ROMANTİK DÖNEM VE MÜZİKTE
ULUSALCILIK AKIMLARI

Ayşe ÖZDEN
(Yüksek Lisans Tezi)

Eskişehir · 1999

ROMANTİK DÖNEM VE MÜZİKTE ULUSALCILIK AKIMLARI

Ayşe ÖZDEN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Müzik Anasanat Dalı

Danışman: Prof. Nazım RIZAYEV

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Nisan 1999

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZÜ

ROMANTİK DÖNEM VE MÜZİKTE ULUSALCILIK AKIMLARI

Ayşe ÖZDEN

Müzik Anasanat Dalı

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nisan 1999

Danışman: Prof.Nazım RIZAYEV

Klasik uygarlığın eski temellerini sarsmak pahasına, XVIII. yüzyıldan itibaren, hümanizma ve gücü sınırsız aklı tartışma konusu yapan büyük akıma “romantizm” adı verildi. Hiçbir alan, hiçbir ülke bu akımın etkisinden kurtulamadı.

XIX.yüzyılın Avrupası’nda sanayileşmenin getirdiği yeni ekonomik sistem, baskı rejimi ve feodal yapıya dayalı eski toplumsal süreçleri sarsarak, daha bireyci ve özgürlükçü bir anlayışı gündeme getirdi. Bunun doğal sonucu olarak sanayileşen toplumlarda, kendilik bilinci ve ulusalcı akımların yaygınlaşmasıyla, sosyal yapı, felsefe ve sanatta köklü değişimler oldu. Müzik alanında da ulusalcılık ilk kez XIX.yüzyılda görüldü.

ABSTRACT

The trend (style) which as from 18 th. century made the humanism and the unbounded-powered intelligence the matter of discussing, even though the high expences of shaphing old foundations of classical civilizations, is given the name "romanticism". No field and no country was able to escape from the effect of this style.

The economical system that 19 th. century European industrilization brought out, shaked the old procces dependingon feudal structure and the despot regime; bring, a more individualistic, more realistic comprehension. One's self-conscious and nationalistic trend became widespread. The natural consequence of these was deep-seated changes in sociale structure in philosophy, and in arts. The nationalism in music first seen in 19 th. centruy.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

İmza

Üye (Tez Danışmanı) : Prof. Nazım RIZAYEV
Üye : Prof.Dr. Bahadır GÜLMEZ
Üye : Yrd.Doç. Zenfira ZÖHRABBEKOVA

Ayşe Özden "Romantik Dönem ve Müzikte Ulusalcılık Akımları" başlıklı tezi .2/ .6./ 1999 tarihinde, yukarıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca Müzik Anasanat Dalı, Yaylı Çalgılar Sanat Dalı Keman Bölümü Yüksek Lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZ	ii
ABSTRACT	iii
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	iv
ÖZGEÇMİŞ	v

BÖLÜM

1. GİRİŞ	1
1.1. Problem	1
1.2. Amaç	1
1.3. Araştırmanın Önemi	2
1.4. Varsayımlar	2
1.5. Sınırlılıklar	2
1.6. Tanımlar	2
1.7. Yöntem	2
2. MÜZİK VE MÜZİĞİ OLUŞTURAN ÖĞELER	3
2.1. Müziğin Tanımı	3
2.2. Temel Öğeler	4
2.2.1. Ritm	4
2.2.2. Melodi	4
2.2.3. Armoni	4
2.3. İkincil Öğeler	4
2.3.1. Söz	4
2.3.2. Dans	4
2.3.3. Mimik	5

3.	MÜZİĞİN DÖNEMLERE GÖRE SINIFLANDIRILMASI	6
3.1.	Eski Sanat	6
3.1.1.	Antik Dönem	6
3.1.2.	Ortaçağ Dönemi	6
3.1.3.	Rönesans Dönemi	6
3.2.	Modern Sanat	6
3.2.1.	Klasik Dönem	6
3.2.2.	Romantik Dönem	7
3.2.3.	Çağdaş Dönem	7
4.	ROMANTİK DÖNEM VE MÜZİKTE ULUSALCILIK AKIMLARI	8
4.1.	XIX. Yüzyıl Toplumsal Arka Planı	8
4.2.	Sanatta Romantizm	9
4.2.1.	Önromantizm	9
4.2.2.	Ulusal Romantizmler	9
4.2.3.	Geçen Zaman Duygusu	11
4.2.4.	Doğanın Metafizik Duygusu	11
4.2.5.	Yabansılık (Exotisme) ve Başkaldırılar	11
4.2.6.	Sanatlar ve Düşünce Alanında Çalışma	12
4.2.7.	Felsefe	12
4.3.	Müzik Sanatı ve Romantizm	14
4.3.1.	Çağın Beğenisi	15
4.4.	Müzikte Ulusalçılık ve Romantik Dönem Müzikçileri	16
	SONUÇ VE ÖNERİLER	21
	KAYNAKÇA	22

1. GİRİŞ

1.1. Problem

Sanatta Romantizm ve Müzikte Ulusalçılık akımları nasıl ortaya çıkmışlardır, temel karakteristikleri nelerdir?

1.2. Amaç

Bu çalışmanın amacı Sanatta Romantizm ve Müzikte Ulusalçılığın ortaya çıkış sürecinde etkili olan temel dinamikleri incelemek, bu sürecin gelişimini ve sonuçlarını araştırmaktır. Bu nedenle aşağıdaki sorular cevaplandırılmaya çalışılmıştır.

- XIX. yüzyıl önemli tarihsel arka planı nasıldır?
- Sanayileşmenin toplumlar üzerindeki etkileri nelerdir?
- Küçük toplumlar ve ulusal bilinç nasıl oluşmuştur?
- Romantizm nedir, hangi tarihler arasında etkili olmuştur?
- Romantik dönemin başlıca ayırtedici özellikleri nelerdir?
- Romantik dönem düşünsel yaşamı nelerden etkilenmiş, ne şekilde gelişmiş ve ne gibi sonuçlar doğurmuştur?
- Romantik dönem dinleyicisinin görüşleri ve beğenileri nelerdir?
- Hangi besteciler ulusalçıdır ve bu özellikleri sanatlarına ne şekilde yansımıştır?
- Romantik dönemdeki farklı kuşaklar arasındaki ilişkiler ve farklılıklar nelerdir?
- Romantik dönem sanatının, sonraki dönemlere etkisi nasıl olmuştur?

1.3. Araştırmanın Önemi

Romantik dönem sanatı ve müzikte ulusalcılık akımlarının ortaya çıkış biçimi, gelişimi ve sonuçlarına bütünsel bir yorum getirmesi ve bu dönemdeki gelişmelerin çağdaş sanat anlayışı açısından önemini ortaya koymasıştır.

1.4. Varsayımlar

Sanayileşmeyle birlikte feodel sistem yıkılmış, toplumlarda kendilik bilinci oluşmuştur. Bu geçiş toplumun çoğunluğu açısından oldukça sancılı bir dönemdir ve sanata yansması, ulusalcılık, yabansılık (egzotizm), fantaziye düşkünlük ve tutkunun yüceltilmesi şeklinde olmuştur.

1.5. Sınırlılıklar

Bu çalışma XIX. yüzyılın tarihsel ve kültürel arka planı, romantik sanat akımı ve müzikte ulusalcılık akımlarının gelişimi ve sonuçlarıyla sınırlandırılmıştır.

1.6. Tanımlar

Opera: Müzikli sahne oyunu

Senfoni: Klasik sanatın orkestra için yazılmış olan biçimine verilen ad.

Libretto: Opera metni

Lied: Şarkı

1.7. Yöntem

Konuyla ilgili yazılı kaynakların taranıp, araştırmanın amacına yönelik bir sentez yapılması ve plan dahilinde yazılı olarak sunulmasıdır.

2. MÜZİK VE MÜZİĞİ OLUŞTURAN ÖĞELER

2.1. Müziğin Tanımı

Adını Yunan mitolojisindeki esin perileri Musa'lerden alan bu sanat dalı, kendine özgü dili ve anlatım öğeleriyle insanın duygu, düşünce ve davranışlarına seslenebilen bir iletişim aracı olmuştur.

Müzik çağımızda, sesler bilimi ve o sesleri insanlığın karakterine ve duygularına uygun bir şekilde kullanma ve uygulama sanatı diye tanımlanmaktadır. Bununla birlikte müziğin bugüne kadar çok çeşitli tanımları yapılmıştır; kimi müziği yalnız bilim, kimisi de sanat diye nitelendirmiştir.

Bu tanımlardan bazıları:

“Müzik insani olan duyguların ifadesidir.”

Konfiçyüs (M.Ö.551-479)

“Müzik ruhu eğiten biricik araçtır. Müzik tanrının dilidir.”

Platon (M.Ö. 428-347)

“Müzik insanları daha uysal, daha kibar, daha dürüst, daha doğru ve daha zeki yapar.”

Luther (1483-1546)

“Müzik sesleri kulağa hoş gelecek şekilde düzenleme sanatıdır.”

J.J. Rousseau (1712-1781)

“Müzik sesler aracılığıyla birbirini izleyen güzel duyguları ifade etmek sanatıdır.”

Kant (1724-1804)

“Şiir ve resmin ifade edemediği şeyi müzik ifade eder.”

R.Wagner (1813-1883)

2.2. Temel Öğeler

2.2.1. Ritm

Ritm, eserin hareketini ve karakterini doğuran öğedir. Müziğin esası ritm'dir. En az iki sesin ard arda söylenmesi ile bir ritm doğar. Bir ritmin doğmasındaki ikinci koşul, o iki sesteki birinin ötekenden daha kuvvetli olmasıdır.

2.2.2. Melodi

Müzik cümlesidir. Eserin konuşan kısmıdır, eseri bize anlatan kısmıdır. Bir eserin ifadesinde, eseri oluşturan melodilerin, yani müzik cümlelerinin ifadesi de aynı derecede önemlidir. Melodisiz eser olmaz.

2.2.3. Armoni

Armoni, o müzik cümlesinin sözcüklerine renk ve gereken anlamı veren yardımcı elemandır.

2.3. İkincil Öğeler

2.3.1. Söz

Duygu ve düşüncelerin sözcüklerle anlatımıdır. İnsanlar kelimeler aracılığıyla düşündüğü için, söz düşüncenin anlatımında primer yoldur, bununla birlikte duyguların ifadesinde tek başına yeterli değildir; diğer bedensel ifade araçlarına gereksinim duyulması bundandır.

2.3.2. Dans

İnsanın duygularını ve yaratılışına ilişkin anlatım biçimlerini dans aracılığıyla dile getirmesi, hem içgüdüsel, hem evrensel bir olgudur. Dans, tek kişi tarafından, ya da grup halinde icra edilebilir. Bir gösteri ögesi olduğu kadar, genel nitelik kazanmış duyguları da sergiler.

2.3.3. Mimik

Başlıca sözel olmayan bir oyunculuk aracı; izleyiciye aktarmak üzere başka kimselerin fizik ve ruhsal özelliklerini taklit etme ya da kendi iç yaşantısını dile getirme amacıyla, düşünce ve duyguların oyuncu tarafından yüz hareketleriyle canlandırılarak verilmesi. Mimik genellikle bütünleyici bir anlatım aracı olarak davranıyla (jest) birlikte yer alır.

3. MÜZİĞİN DÖNEMLERE GÖRE SINIFLANDIRILMASI

Müziğin gelişim süreci, çeşitli devirler açısından incelenir. Devirleri ayırdedici özellikleri bakımından tanımlamak mümkündür.

3.1. Antik Dönem

Bu devirde yalnızca melodiler ile ritmden bileşik olan müzik, şiir ve dansla da karışık durumdaydı.

3.2. Ortaçağ Dönemi

Öz bakımından antik çağın devamı şeklindedir, ancak hristiyan felsefesi ile içiçe olduğu için beden hareketleri dışlanmıştır.

3.3. Rönesans Dönemi

XIV. yüzyıl, yeni bir müzik anlayışını doğurmuştur. Bu tarihten sonra müzik kaynaklarını çeşitlendirmek ve genişletmek için araştırmalar yapılmış, yeni makamlar, ritimler ve kontrpuan şekilleri icad edilmiştir. Çok sesli müziğin egemen olduğu ilk dönemdir.

3.1. Klasik Dönem

Bu devirde müzik; şiir, hareket vb. gibi yabancı unsurlardan kurtularak armoni biliminin etkisi altında ölçülü ve belirlidir. İlkçağ ve

Ortaçağın modları ortadan kalkmış, majör ve minör tonlar kullanılmıştır.

3.2. Romantik Dönem

Bu devirde klasik şekiller ve planlar öteki sanatların ve özellikle şiirin etkisi altında parçalanmıştır. Bunların yerini sanatçıların özel duyguları almış, tabiat sevgisi başlıca ilham kaynaklarından biri olmuştur. Duygularda taşkınlık fantaziye düşkünlük, imkansız olanlara eğilim fazladır. Romantik dönem, dram müziği dönemi olarak da tanımlanabilir.

3.3. Çağdaş Dönem

XIX. yüzyıl sonlarından başlayarak günümüze kadar müziğin bütün unsurları tam bir değişme göstermiştir. Bu devirde müzik, teknolojinin desteği sayesinde en yüksek ifade gücüne ulaşmıştır.

4. ROMANTİK DÖNEM VE MÜZİKTE ULUSALCILIK AKIMLARI

4.1. XIX. Yüzyıl Toplumsal Arka Planı

XVIII. yüzyılda tüm Avrupa'da mutlakiyet ve baskı rejimi sonucu oluşan sosyal ve politik sistemlerde bileşim görülür. Büyük Avusturya İmparatorluğu'ndan değişik ırklardan oluşan bir mozaik kendini Alman çatısı altında ve özellikle Alman liderlerin yönetiminde bulmuştur. Fransa'da zengin burjuva sınıfı ve sayısı gittikçe artan şüpheli aydınları da içeren nüfusun büyük çoğunluğunun, yönetimde hiçbir söz hakkı yoktu. Daha kuzeydeki Almanlarda despot mutlakiyet ve sosyal adaletsizliğe, milli birliğin olmayışı ve bunun sonucunda ortaya çıkan politik zayıflık eklenmişti. Bu sıralarda. Büyük Britanya'da sosyal patlamaya neden olabilecek, basitçe ve kesinlikle paraya ve kâr amacına dayanan bir sistem doğmaktaydı. Bu sistem, burjuva sınıfının, işlerin yürütülmesinde söz sahibi olmak için verdikleri kavgaya destek olacak, işverenlerden oluşan yeni bir sınıfa güç ve zenginlik kazandıracak. yüzyıllar boyunca süregelen sonunda baskı şeklini alan eski sosyal yapıyla biçimlenen ilişkileri bozacak ve yıkacaktı. Daha önceleri hep başkaları tarafından giydirilen insanlar, dinsel inançlar ve sosyal olgulara ters düşmek gibi artan sorunlara karşın ve çıplak kalma pahasına, kendi kazaçlarını sağlamak için, XIX.yüzyıl endüstri Avrupa'sını ortaya çıkardılar. "Teoride aristokrat, mal koruma ve adaleti karşısında onlardan biraz alınteri talep ediyordu, ama toplum böylesine kalıplaşmış prensiplere uymaya o kadar alışmıştı ki, bu ilişkinin eskimişliği ve çağdışılığı hiç sezilmiyordu. Yeni sanayi toplumu ancak uzun bir korsancıl gangstercilikten sonra oluşacaktı."¹

¹ **The Larousse Encyclopedia of Music.** Edited by Geoffrey Hindley. First Published, Published by The Hamlyn Publishing Braug Ltd., 1971. s.250

4.2. Sanatta Romantizm

“Romantik” sözcüğünün sıfat olarak kullanılması, ad olarak kullanılmasından önce başladı. başlangıçta, Fransızca’da, İtalyanca “romanzesco” sözcüğünden gelen ve daha önce de 1611 yılında Cotgrae’de yer almış olan “romanesk” ile karıştırıldı.² Çok sonraları mimarlık ve sanatta roman sanat üslubunu belirtmek için kullanılmasının dışında “romanesk” sözcüğü İngilizceye girmedi. Bu sözcüğün yerine, daha sonra bütün Avrupa kıtasına yayılan romantic sözcüğü kullanıldı. Sözcüğün kazandığı anlam, “eski şövalyelik romanlarını, saz şairleri çağını anımsatan” şey, anlamını içeriyordu. Bu sıfat basit bir anlam kaymasıyla, eski romanların olağan dışılığını ve doğallığını manzaralarda ya da yıkıntılardan yansıtmayı sürdüren “şey”i tanımlamaya başladı. Ama, başlangıçta, imgelem alanıyla ilgili olan “Romantic” sıfatı, kısa bir süre sonra “idealizm” ile çıkar ortaklığı kurdu.

Zamanla, sıfat gündelik dile girdi; düş kurmayı ve tanımlanamaz olanı anlatmak için kullanılmaya başladı. Aynı zamanda yazın ve eleştiriyile ilgili bir kavram olarak kullanılmaya başladı.

4.2.1. Önromantizm

Önromantizm deyimini genel olarak, utku kazanmış usa. anlama gücünü duyarlıktan üstün tutan anıksallığa karşı bir tepki olarak XVIII. yüzyılın ortasında ortaya çıkan bir akımı, imgelem gücünü ve düşü yüceltten yeni bir anlayışı belirtmek için kullanılır.

4.2.2. Ulusal Romantizmler

Romantik akım, genel olarak her yerde, kendisine yeni eğilimler getirenlerden, öncülerinin her birinin özelliklerinden beslendi. Bununla birlikte, bir tek romantizmden söz etmek kadar, onu zaman ve mekanlarda sınırlandırmaya kalkışmak da güçtür. Batı’nın yaşadığı hiçbir büyük bunalım ya

² Francis Claudon, **Romantizm**, Çev: Özdemir İnce, İlhan Usmanbaş, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1998. s.7

da devrim, bütün ülkelerde aynı anda patlak vermedi, aynı tarzda yaşanmadı ve benzer biçimde cereyan etmedi; her ülke, birbirine benzer olaylara karşı, kendi ulusal kişiliğine, kendi siyasal, toplumsal, tarihsel koşullarına ya da kendi özelemlerine göre değişik biçimlerde tepki gösterdi.

Romantizm doğal olarak, Devrim Fransa'sı, Napoleon savaşları ya da Restorasyon dönemi Fransa'sı ile, parçalanmış Almanya ya da değişik işgaller İtalya'sı gibi birbirinden farklı ülkelerde aynı yankılara sahip olamazdı.

Hatta, kimi zaman, ülkelerin içlerinde de değişik, çelişkili eğilimler vardı. Gerçekten de, bu bütünselliğin ve mutlağın estetiğinin, değişik biçimlerde, ayrı ayrı yerlerde ve kendiliğinden başlamış olması ilginç değil midir? Fransız klasizminden ya da Rönesans'tan farklı olarak, Romantizmin başlangıcında, ulaşılabilecek amaçlara ilişkin belirgin bir bilinç, iyice düşünülüp taşınmış bir "poetika"; okullar, eşzamanlı bir ulusal hareket sözkonusu değildir. Edebiyat alanında, Saint Beuve, Chateaubriand ve Yazınsal Topluluğu'ndan söz edilebilmiştir, ama bu Chateaubriand'nın birçok bakımından tek başına olmadığı anlamına gelmez; Coppet'inki gibi, en örgütlü, tarih bilincine en çok sahip kabul edilebilecek bir topluluk siyasal koşullar yüzünden her türlü etki gücünden yoksundu.³ İngiltere'de yazınsal yenilik, İskoçya'da köylü şairler arasında, hemen hemen folklör alanında başladı. Tarihsel evre, devrim dönemi olduğu halde, en uyanık, bu devrimle en ilgili insanlar, sanat ve edebiyat alanlarında neoklasik anlayıştaydılar. Felsefe ve siyasal bakımdan yenilikçi olan Chénier, Hölderlin ve Schiller gibi yazarlar bile, estetik bağlamında, antik döneme dönüşü benimsemişlerdi.⁴ Plastik ve resimsel sanatlar, tam olarak dramatik konulardan esinlendikleri zaman, çoğunlukla, bir görkem, çok ölçülü bir düzenleme, kompozisyon ve desen anlayışı saplantısından kurtulamıyorlardı.

Romantizmin homojen ve eşgüdümlü bir hareket olmaması, yeniliği onunla ilgili alanlarca bile farkedilememişti. Romantizmin tarihsel gerçeğinde,

³ Francis Claudon, **Romantizm**, Çev: Özdemir İnce, İlhan Usmanbaş, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1998, s.13

⁴ Francis Claudon, **Romantizm**, Çev: Özdemir İnce, İlhan Usmanbaş, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1998, s.13

insanlar ve ilkeler arasında bir uyum, başlangıçlar ve sonlar arasında bir süreklilik sözkonusu değildir. Çok uzun süre yaşanmış olan büyük estetik yenilik, bir düzensizlik, karışıklık ve çelişki içinde başladı.

Bununla birlikte, birçok romantizmin bulunmasına karşın, bunların hepsinin, kendilerine kaynaklık eden ve hepsinin kendine özgü özellikleriyle zenginleştirdikleri ortak bir ideolojik gövdeye bağlı olduklarını söylemek gerekir.

4.2.3. Geçen Zaman Duygusu

Geri dönmezcesine geçen zaman duygusu, hiç kuşkusuz XIII. yüzyıldan kaynaklandı. Yıkıntı tutkusu, tarih ve efsane duygusu, düş işlenen başlıca temalardı. Süreklilik belkide bu noktada, aynı zamanda hem daha keskin, hem de çelişkilidir; gerçekten de, yıkıntıları ve geçen zamanı konu alan şiir anlayışı, antikite merakı, Winckelmann'ın arkeolojik kazı çalışmaları ve 1755 yılına doğru Herculanium ve Pompei'nin bulunuşu sonucu yaygınlaşmıştır.⁵

4.2.4. Doğanın Metafizik Değeri

Ama Romantizm zamandan kaçmakla yetinmez. Mekândan da kaçması gerekir. Gerçekte, bir panorama ya da bir görünümün doğrudan söylemi değil, ama duygusal değerlerine göre yerleştirilmiş bir parçalar seçimi sözkonusudur.

Çoğu zaman, tekdüze, minör bir tonalitenin seçimi, belirsiz bir saatin, alacakaranlığın seçimi, ölmekte olan bir yaşam duygusunu güçlendirir. Eser böylece, doğa güçlerinin karşısında bir saman çöpünden başka birşey olmayan insanın yazgısı üzerinde düşünmeye çağırır bizi.

4.2.5. Yabansılık (Exotisme) ve Başkaldırılar

Romantizmde bir başkaldırı tohumu yaşıyordu. Metafizik olduğu kadar toplumsal ve siyasal başkaldırı. Romantizmin devrimle yakın bir

⁵ Francis Claudon, **Romantizm**, Çev: Özdemir İnce, İlhan Usmanbaş, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1998, s.14

ilişkisi vardır: Bireyin, var olana karşı hoşnutsuzluğu, kurulu düzen içinde sıkıntısı, kutsala, sonsuza ya da yalnızca bir başka şeye olan sevgisi somutlanmaktadır.

XIX. yüzyılın ilk yarısında iki devrimin gerçekleşmesine tanık olundu: Fransız Devrimi ve Sanayi Devrimi. Bu iki devrim, her toplumsal hareketi, her ayaklanmayı, daha önceki yüzyılların tanımadığı, özgün bir olay haline getirdiler. Otoriteye karşı özgürlük, geleneğe karşı özgürlük ve bireycilik, siyasete olduğu kadar sanat ve edebiyata da uygun düşen kavramlardır. Bu kavramlar, 1848'e kadar bütün ülkelerde son derece sert tartışmalara neden oldular.

4.2.6. Sanatlar ve Düşünce Alanında Çakışma

Mimarlık ve mobilya, müzik ve felsefeye kadar herşey bu ideolojik bağlanmanın içinde yer almıştır. Yapıların neo üslubu, yani "Gründerjahre" denilen mobilya üslubu, Nietzsche, Wagner, ulusal değerlere başvurulmaksızın kavranılamaz. Sanat alanında olduğu gibi sosyo-politik olgulardan olan, her ifade tarzında, hemen hemen her tematikte ve her teknikte, romantizmin devrimle olan eşzözlü ilişkisinin ortaya çıktığı söylenebilir.

1799 Devrimi, burjuvaziye iktidar yolunu açtı. Bütün alanlarda ilerleme, liberalizm ve devrime inanç bunun doğal sonucuydu. Genellikle, böyle bir yapısı olan bir toplum, elle tutulur nitelikleri benimseyebilir ve bir gerçekçilik yaratabilirdi. Böyle birşey olmadı. Resim sanatının natürmortu ihmal ettiği görüldü; portreyi geliştirmişse de fiziksel benzerlikleri, psikolojik karakterleri kendine tasa etmemiştir.

4.2.7. Felsefe

Romantik felsefe, Kant metafiziğinden kaynaklanmaktadır. Numen ile fenomen arasındaki ayırım kendinde şey'in bilinemez olduğunu ortaya koymuştur, çünkü insanın usu, doğuştan gelen yetileri sayesinde.

doğanın yasa koruyucusundan başka birşey değildir. Dünyanın bağıntılı bir tasarımının yapılmasının olanağı, dünyanın insan zihnine yansıdığı gibi bir dünya değil, olduğu gibi bir dünya olduğu gerçeğini ortadan kaldırmaz. İnsanın büyüklüğünün ölçüsü işte buradadır. Romantik ideoloji, kendi soyutlamasının usçul kanıtını ilkin Kant'ta bulduğu için, bir usdışı ideolojisidir. Yaşam bunalımı, bundan dolayı bir kuramsal tutarlılık kazanabilir. Bu nedenle, Kant ahlakı ele alırken aynı bakış açısını benimser. Bizzat insan varlığının dışında hiçbir şey, özgür insanın seçimi hakkında karar veremez. Hiçbir dış ya da üst yasa yönetmemelidir insanı; insanın saygınlığı, nesnelere, onların kendi nesnel nitelikleri için istemenin usçul özgürlüğüne bağlıdır, başka bir deyişle, koşulsuz zorunluluğa boyun eğmeye bağlıdır.

En önemli kuramsal yapıtı Wissenschaftslehre olan, Kant'ın tilmizi ve ardılı Fichte, gerçekliğin insanın bir yapımından başka birşey olmadığını daha gözüpek bir şekilde yeniden ileri sürer ve kendinde şey'in insan zekâsını sınırlandırabilmesini tutkuyla reddeder. Fichte, insanın kişiliğinde bir fatih görür. Bilgi, eylem, düşünsel çabalar, ahlaksal gelişmeler, aynı inanca, ilerde mutlu bir çağın geleceği inancına yönelmişlerdir.

Bu, öteki dünyayı ve aşkınlığı önemsemeyen istençliğin ve dünyacılığın metafizik yüceltilmesi, devrimci bir çağa tam anlamıyla uygundur. Doğayla, insanın ancak onun üzerinde etki yaptığı, onunla kendini gerçekleştirdiği oranda ilgilenen Fichte, bütün eylem ideolojilerine doğrudan doğruya yol açarak XVIII. yüzyıl filozoflarının umudunu özetler.

Özne ile nesne arasındaki diyalektik ilişki, Kant ve Fichte'nin yavaş yavaş geliştirdikleri bu idealist bireyciliğe, Hegel sayesinde kuramsal bir kılık verdi. Hegel, bir tarih, tarihsel çelişkiler ve çözümlenmeler filozofudur, bu özelliğiyle bütün alanlarda tarihsel özlü bir hareketin yetkin kuramcısıdır. Eğer Romantizm, ilerleme, görecelik ve devrim ise, kuramsal kanıtını ancak Hegel diyalektiğinde bulabilir. Hegel'e göre dünyanın gerçekliği onun tarihindedir ve bu tarih süreklilik özelliğine sahiptir. Tin, uscul ile us dışını, zorunlu ile gelenekseli, anlam ile anlamsızlığı değişik oranlarda karıştıran tarihtir.

Öğretisinin çağıyla ne derece uyum halinde olduğunu, örneğin Marx'ınki gibi eleştirel bir zeka için, romantik düşüncenin bütün tutku ve gizemini ne derece simgelediğini anlamak istiyorsak, felsefenin idealizmini ve tarihselciliğini ortaya çıkarmak yeterlidir.

Romantizmin en ünlü niteliği olan çağ bunalımı, dizgeli bir açıklamasını Schopenhauer'de bulur. Schopenhauer hiç şüphesiz Romantizmin en bireşimsel zihni değildir, ama hiç kuşusuz romantizmin temelinde bulunan aşırılığın en tipik örneğidir. Bu düşüncenin varabileceği çıkmaz onun kişiliğinde gören Nietzsche ve Wagner bu konuda yanılmıyorlardı.

4.3. Müzik Sanatı ve Romantizm

XIX. yüzyıl boyunca Avrupa müzik çevresi yeni ulusal kompozisyon okullarının açılmasıyla genişledi. Macaristan, Bohemya, Polonya ve Rusya'lı kompozisyoncular, bu dönemde olgun bir ulusal senfoni ve opera müziği tarzı geliştirirken İskandinav çevresi daha sonra yeşerecek benzer bir oluşum için hazırlanmaktaydı. XIX. yüzyıl müziği bu zeminde ortaya çıkan ayırteci ve kendisini içeren birtakım gelişmelerin sonucuydu. Çoğunlukla ortak olan bazı yönleri ise; bu sürede ortaya çıkan milliyetçilik anlayışı, bestecilerin bir bölümündeki ana geleneklere duyulan ilgi, romantik sanatçılarda mahkumiyet ve tutku imgelerine değer verilmesi idi. Evrensel tutkuların ifadesi ve kişisel duyguların aracısı olarak müzik çeşitliliği olasılıkları Beethoven tarafından gösterilmişti. Beethoven'ın kariyeri sayesinde Avrupa müzik hayatının liderliği alternatifsiz olarak Almanya'ya geçti ve de yaşadığımız yüzyıla dek Alman ülkelerindeki müzik dersleri diğer bölgelerde de belirleyici oldu. Bu büyük Alman hakimiyetinin altında yatan gerçek, onların büyük müziksel geleneklerine duydukları saygı ve artmakta olan milli kimlik duygusuna bağlıdır; öyle ki ortodoksların milletlerarası Viyana stilini ilk yargılayan Almanlar olmuştur.

Günümüzdeki gibi literatüre bağlılığı ve esinlenimi horgören bir çağda, romantik kompozisyoncuların eserlerini yaşadıkları dönemden Byron, Scott,

Hugo ve Shakespeare'in eserlerinden etkilenerek bestelemiş olmalarının önemini anlatmak oldukça güçtür, ama yine de görülür ki, Romantik dönem müziği başlıklarını dayandıkları kitabın isminden ya da karakterlerinden almışlardır. Örneğin Berlioz'un "Fantastic symphony an episode in the life of the Artist"i. Yine de XIX. yüzyıl literatürü açıklama ve hatta felsefi konular ya da portremsi duygusal durumların müziksel anlatımını icad eden çağ olarak nitelendirilebilir.

4.3.1. Çağın Beğenisi

XIX. yüzyılın Avrupalı dinleyicisi seçmeci bir görüşe sahip idi. Berlioz "Anılar"ında müziğini çaldırabilmek için çektiği sıkıntıları anlatır; oysa bugün bu müziği tam o çağın estetik anlayışına uygun buluyoruz. Yine Berlioz, müziğinin, Almanya'da ve Rusya'da göklere çıkartıldığını söylerken, aynı Almanya besteciler arasında en romantik sayılabilecek bir Schumann'ı benimsemekte güçlük çekmişti.

Bu çağda herkesin beğendiği müzik kuşkusuz opera besteleridir. Ancak bu yapıtların bugün romantik olarak tanımladığımız niteliklerden kimi kez çok uzak olduğunu belirtmemiz gerekir. Romantik yılların (1815-1848) gerçek operası Bellini'nin, Rossi'nin, Meyerbeer'ın, Donizetti'nin operalarıydı. Bu yıllar buluşlar ve sarhoşluklar yıllarıydı neredeyse; Gluck'un "müzikli trajediler"inden uyuklayakalmış olan dinleyiciler birdenbire Rossini'nin parlaklığıyla ele avuca sığmazlığıyla, Weber'in şiirselliğiyle karşılaştılar.

Romantik dönemin en önemli "konser müziği" bestecileri ise Chopin, Schumann, List, Berlioz, Schubert'tir. Hiçbir yüzyıl Chopin, Schumann ve List'in piyano parçalarının benzerlerini yaratamamıştır. Oysa durum daha önce böyle değildi. Bir besteci üne operalarıyla, ya da kilise için yazdığı müziklerle erişirdi. Yoksa senfonileriyle ya da oda müziği yapıtlarıyla değil. Bunun nedeni hiç kuşkusuz şudur; sanatlar arasında en önde gelen eğer müzikse bütün müzik türleri arasında sözlerle anlatılamayanı, saf tutkuyu dile getirmeye en uygun olanı çalgısal müziktir.

4.4. Müzikte Ulusalçılık ve Romantik Dönem Müzikçileri

Ulusların müzikleri birbirlerine ne kadar benzese benzesin, kendi uluscul özelliklerinin farklılıklarını az veya çok yansıtırlar. Besteciler kendi ulusal özelliklerini kozmopolit bir anlayışla yozlaştırmadıkları sürece, halk müziklerinde gözlemlenen farklılık, onların eserlerine yansır. Genelde, ulusalçı kompozitörlerin özgün olduğu yolunda bir görüş vardır. Çünkü kendini alışlagelmişin dışında tutabilen kompozitör, bu şekilde içindeki ulusal duyguların özgürce açığa çıkmasını sağlar.⁶

Ulusal duygunun bilinçli bir şekilde halk dansı ve müziğin içindeki melodi ve ritimde kendini göstermesi, 19. yüzyılın ortalarına rastlar. Kuzey Avrupalı kompozitörler (bir çoğu Leipzig’de öğrenim görmüşlerdir) bir süre Alman etkisinde kalmışlar, ama kendi duygu ve düşüncelerini eserlerinde yansıtmaya çalışmışlardır. Müzikteki ulusalçı akım, kendinden daha geniş bir kapsamı olan romantik akımın bir parçasıdır. Romantikler, eskinin klasik güzelliği yerine canlı ve etkileyici bir akımı tercih etmişlerdir.

Romantik dönemde birbirine karışması olanaksız çeşitli kuşaklar gelişmiştir. Romantizmi bunlardan birine indirgemek ya da bir örnek romantik kuşak düşünmek son derece yanlış olur.

“Birinci Kuşak” Beethoven, Weber, Rossini ve Schubert’in kuşağıdır. başka bir deyişle, değişik tarihlerde doğmuş ve ölmüş olmalarına karşın yaratıları 1830’dan önce biten kuşak. Beethoven 1827’de, genç Schubert 1828’de, Weber 1826’da öldüler; Rossini ise “Guillavme Tell”den (1828) sonra artık opera yazmadı. Bu kuşak kurucular kuşağıdır. Beethoven sanat ve senfoniye temelden değiştiren bu iki türü çağdaş kullanıma hazırlamış oldu. Weber ile Rossini her biri kendi ulusal eğilimleri ve kendi dehalarıyla romantik operanın temellerini attılar; Schubert ise yeni türler geliştirdi (Lied) ve opera dışında kalan bütün alanlarda yeni beğenin ilk baş yapıtlarını verdi: “Manguerite Çıkrık Başında” (1814), Bitmemiş Senfoni (1822).

Aynı zamanda bu ilk kuşak bazı sorunlar getirdi. Örneğin Beethoven'ın "romantizm"ini nasıl tanımlayalım? Kuşkusuz, Hoffman ve Wagner'in söylediklerine bakarak Beethoven'i yeni estetiğin babası gibi düşünebiliriz. Yalnız Beethoven'ın estetik dünyasının, XVIII. yüzyıl sonunun estetik dünyası olduğunu biliyoruz. Ahlak anlayışıyla olsun, hümanizmasıyla olsun, ülkücülüğüyle olsun, ilgilendiği edebiyatla olsun, müzik açısından (Mozart'a olan hayranlığı) olsun, Beethoven'ın "Romantizmi" konusunda bazı kuşklar uyanıyor; yine de yapıtlarından hiç biri tam anlamıyla romantik olmasa bile, romantik müziğin temellerinden biri sayılır Beethoven; herşeyden önce köklü kişisel bir davranışı vardır: Toplumsal, insansal ilişkilerinde ya insandan kaçmaya ya tam eşitliğe yönelir. Sanat alanında aynı davranışı sürdürdüğünü görüyoruz. Örneğin yapıtlarının müziğe ilişkin iç sorunları konusunda Beethoven kuralları bir yana iter, onları kendi hizmetine koşar. Oysa bir Haydn, bir Mozart kurallara egemen olabilmek için onların buyruğuna girerler. Senfonilerinin ilk çalınışlarında karşılaşılan güçlükler, Beethoven'ın içinde yaşadığı toplum ya da kendini beğendireceği çevre için yazmadığını, ama sanatın ilerlemesi, sanatın kendisi için yazdığını kanıtıyor. Sanatsal yaratisıyla sanatçının monoloğudur onun devrimci yanı; sanatlarında dile getirdiği bireyciliktir romantik olan.

Romantizm'i kuran bu ilk kuşak içinde Beethoven'ın özel bir yeri varsa da, öbürleri daha kolaylıkla tanımlanabilir. Rossini ile Schubert gösterdikleri cesaretle nitelendirilebilirler. İki besteci de sürekli özgünlük aramaktadırlar. Topluma karşı takınılan küçümseme tavrı, ya toplumun meydan okuması, ya da aşırı hayranlığıyla sonuçlanıyor. Unutmamak gerekir ki Schubert ile Rossini herşeyden önce kendi sevdikleri müziği yazmak istemişlerdir. Dinleyici kitlesi de çok garip bir biçimde buna değişik biçimlerde karşılık vermiştir.

Bu romantik dönem birinci kuşağın son özelliği de ulusalcılığıdır. Weber, doğal olarak, buna en iyi örnektir; çünkü gerek yazar, gerek orkestra şefi, gerek şair ve besteci olarak yaptığı şey Alman sanatını üstün kılmaktı. Hem eksikleriyle hem de göze çarpan nitelikleriyle Rossini de onun kadar ulusalcı

değil mi? Bunun ölçüsünü Shakespeare trajijine, dramatik gerçeğe karşı olan Othello operasında görüyoruz. Stendhal bu operanın uvertürünü konu ederken şöyle diyor ve bunda yanılmıyordu: “Kent inceliğinden tümünden yoksun... arayış ve inceliği tümenden bir yana bırakmış...” Şimdi Rossini’de bir “İtalyancılık” görüyoruz, tıpkı Weber’in kalem savaşına dökülen “Almancılık”ı gibi.

Bu kuşağın bomboş bir müzik ortamı içine gelip kurulduğunu sanmak hiç de doğru olmaz. Bunun gelişimine koştur olarak XVIII. yüzyıl sonunda oluşmuş bir Fransız okulu var. Boildieu, Lesueur, Mehul, Auber gibi bestecilerle temsil edilen bu okulun operalarında yeni bir yönelim görüyoruz. 1803-1820 yılları arasında Paris’te yaşayan Spontini bu okula örneklik etmiştir. Spontini’nin melodrama yaklaşan bir opera anlayışı vardı. Klasik opera anlayışını bir kenara bırakmıştı (Mitolojiden ya da soylu eğlenceden alınan konular gibi). Bu tür konular yerine güçlü bir müzikle, dolgun tınlayışla göklere yükselen crescendo’larla büyük tarihsel görüntüler getirmişti.

Boildieu de beğenin yeni değişimlerine duyarlılık gösterdi. 1825’de yazdığı “Dome Blanche” operası, 1812’de yazmış olduğu “Jean de Paris” halk ozanı beğenisinin müzik planında bir yorumudur.

Fakat ilk devrimci Méhul’dür. Méhul’ün ilk yapıtı “Euphrosine (1790)” daha o zaman büyük bir dramsal güç ile gerçeklik taşıyordu. Méhul libretto yazarlarına karanlık konular yazdırır, o yolla da müzik dilini dram düzeyine çıkarmaya çalışır. Örneğin Uthal’ın orkestrasında alto, viyolonsel, kontrobass vardır sadece; bu çalgılar da daha melankolik bir renk verir tınıya.

Lesueur ile Auber’ı da aynı sınıfa sokabiliriz. 1803’de Lesueur “Ossian et les Baroles (Ossian ve Halk Ozanları)” adlı operasında yeni bir renk getirmişti. Auber “La Muette de Portici (Porticili Dilsiz Kız)” adlı operasıyla müziğinde lav gibi yakıcı sıcaklığı sürdürmesini bilmiştir.

Böylece birinci Romantik Kuşak ile ikincisi arasında Paris’te yaşayan bazı opera bestecileri özel bazı yapıtlarıyla Romantizm için kolaylaştırıcı rolü oynamışlardır: Spontini, Boildieu, Méhul, Auber, Lesueur bu yolla Rossini’nin,

Weber'in, Wagner'in, Berlioz'un ve belki de Schubert'i arayışlarında etkili olmuşlardır.

İkinci kuşak bestecileri için kendilerini 1830'dan sonra tanıtmaya başlayan yaratıcılar diyebiliriz. Bunları sırasıyla 1791'de Temmuz Devrimi'nden sonra Paris'te üne kavuşan Meyerbeer; 1803'de doğup 1830'da "Fantastik Senfoni"si ile ilk patlamayı yapan Berlioz; 1797'de doğup ilk önemli yapıtı olan "Anne Bolena"yı 1830'da veren Donizetti; 1801'de doğup 1835'de ölen Bellini'dir. Bu kuşağa "Parisli Kuşak" demek doğru olur; çünkü Romantik akımı Paris'te aramış, Paris'te bulmuşlardı. Bu kuşak temelde opera bestecileridir ve tiyatro anlayışları romantik tiyatro anlayışının etkisinde oluşmuştur. "Büyük Opera" türü bütün anlatım olanaklarını kendi hizmetine koşar, yerel renklere yer verir, çağın edebiyatından alıntılar yapmayı sever. "Büyük Opera" herşeyden önce en uç anlamda seyirciye seslenmek ister, büyük bir gösteri sunar. Özelde ikinci kuşak romantik müzikçilerinin her zaman sıralaması açısından, hem estetik, hem de coğrafya açısından tutarlılıkları vardır.

Üçüncü kuşak 1810 dolaylarında doğmuş bestecilerden oluşur. Mendelssohn (1809), Schuman, Chopin (ikisi de 1810), Liszt (1811), Wagner ile Verdi (1813). Bu kuşağın tanımlanmasında romantik dönemin doruk noktası olduğu söylenebilir. Gerçekte kendisinden öncekilerin açtığı yolda ilerlemiş, onların gölgesinde büyümüş, çoğunlukla onlara hayran kalmış ve hatta kimi zaman onların arayışlarına katılmıştır; ama özellikle o zamana kadar kesin olmayan şeyin sağlamlaşmasına bu üçüncü kuşak olanak sağlamıştır.

En arı başyapıtları bunlarda görüyoruz: Chopin, Schumann ve Liszt'in piyano yapıtları; Mendelssohn, Schumann ve Liszt'in senfonileri ve senfonik şiirleri; Mendelssohn'le Schumann'ın oratoryaları; Verdi ile Wagner'in operaları. Bir yanda İtalyan operası ulusal bilincin mihenk taşıdır. İtalyan müzik yaşamının en belirgin çizgisi ulusallığıdır; çeşitli yönlerde karşımıza çıkan ulusallıktır bu. Verdi'nin bu yönde oynadığı rolü herkes bilir. İşte bu anlamda, Milano'daki Avusturya İşgali Scalo'nun İtalyan Romantizmi'nin beşiği olmasına yol açmıştır.

Dördüncü kuşak romantik kuşakların çocuklarıdır. Her şeyden öne ulusal okulların başını çekenlere bir akım türünü temsil edenlerdir bunlar. Bruckner (1824-1896) Wagnercilikten yola çıktı ve Avusturya müziğini sürdürdü; Brahms'ın (1833) romantizmi Beethoven ve Schumann'dan gelir; Çaykovski (1840-1893) Ruslar arasında Batı'ya en dönük olanıdır; Grieg (1843) Norveç okulunu, Smetana ile Dronak Çek okulunu temsil eder; Gounod ya da Bizet, Reyer ya da Saint-Seans değişik biçimlerde Liszt'in, Wagner'in, Berlioz'un damgalarını taşırlar.

Gözümüze karma bir topluluk gibi görünse de bu besteciler romantizmin büyük ustalarını yakından tanımışlardır, onların okullarında yetişmişlerdir, onların ortaya koydukları tür ve biçimleri sürdürmüşlerdir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Romantizmin 1800-1850 yılları arasında yaşadığını düşünmek alışkanlık olmuştur, ama gerçekte akım son derece uzun sürdü. XVIII. yüzyılda oluşmaya başlayan akım ülkelere ve sanat türlerine göre değişik tarzda ortaya çıkarak XIX. yüzyılın sonuna kadar devam etti; öte yandan, önromantizme dönüş özellikle edebiyat ve resim alanlarıyla ilgili ise de, romantizm sonrası uzantı herşeyden önce müzik ve edebiyatı etkilemiştir.

Demek oluyor ki egemen olan “romantik insan”dır: Bu yüzyılın başında olduğu gibi sonunda da, hatta daha uzun süre varlığını sürdürdü. Bugün sahip oldukları içerikler ne olursa olsun, özgürlük, kardeşlik, devrim kavramları romantizmin kalıtıdır; sanat ve siyasetin günümüzdeki büyük eğilimleri romantizmin içinde önemli bir rol oynadığı bir tarih olmaksızın ortaya çıkamazdı.

Gerçekten de bireye, öznelliğe, usdışına, düşgücüne, kişisel ve kendiliğindenliğe verilen önem halen devam etmektedir ve doğal güzelliklere derin bir hayranlık, akla karşı duygunun yüceltilmesi kahramanların ve olağanüstü kişiliklerin tutku, coşku ve iç çatışmaları günümüz sanatında, tüm dünyada sıklıkla işlenen konulardır.

ÖNERİLER

1) Romantik Dönem bestecilerinin eserlerini kavramak o dönemdeki toplumsal-ekonomik altyapıyı anlamaya bağlıdır.

2) Sözkonusu eserler yorumlanırken, dönemin yapısı ile ilintili unsurların duyarlılığı, eserlerde gözardı edilmemelidir.

3) Bir düşünce yapısı olarak “ULUSALCILIK” günümüz toplumlarında da irdelenmelidir.

4) Konservatuvar müzik eğitiminde, sanatta farklı eğilimlerin kavratılabilmesi için romantik akım ve müzikte ulusalcılığın ortaya çıkış sürecindeki başat etkenlerin irdelenmesi iyi bir örnek olabilir.

KAYNAKÇA

Çalışır, Feridun. **Müzik Dili Sözlüğü**. Ankara: Dağarcık Yayınları.

Çalışlar, Aziz. **Tiyatro Kavramları Sözlüğü**. İkinci basım. İstanbul: Tiyatro Kültür Dizisi, Boyut Yayınları, Kasım 1992.

Darbaz, Feridun, **Türk ve Batı Müziği**, İstanbul: Musiki Kültür Derneği Yayınları, 1973

Müzik Ansiklopedisi, İstanbul: Yay.Haz.Ahmet Say, 1985.

Özerdim, M.N. **“Konfüçyüs” Büyük Bilgin ve Müzik Hakkında Notlar**. İstanbul: Milli Eğitim Yayınları, Çin Klasikleri.

Romantizm Sanat Ansiklopedisi. İstanbul: Francis Claudon katkılarıyla Remzi Kitabevi, Evrim Matbaacılık Ltd., 1988.

The Larousse Encyclopedia of Music. Edited by Geoffrey Hindley. First Published, Published by The Hamlyn Publishing Braug Ltd., 1971.